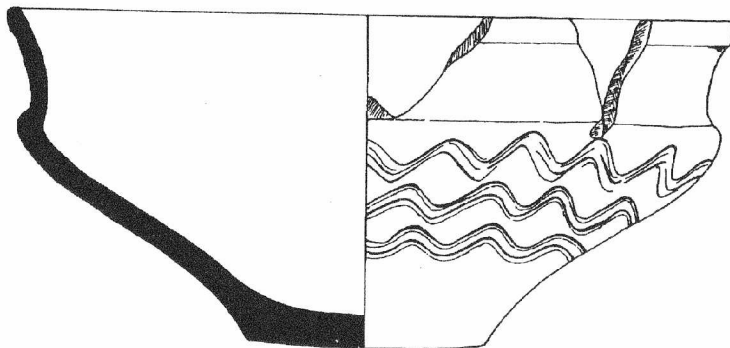

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1991

BRNO 1993

2. 8. RŮZNÉ

VÝSLEDKY LETECKÉHO SNÍMKOVÁNÍ NA MORAVĚ V LETECH 1990 AŽ 1991

MIROSLAV BÁLEK, Archeologický ústav ČSAV Brno
(Tab. 24)

Letecký průzkum jižní Moravy zaměřený na vyhledávání a fotodokumentaci archeologických terénních památek je stále větším zdrojem informací o nových lokalitách a v neposlední řadě také o zcela nových nebo dosud málo čtených typech objektů jako jsou římské pochodové tábory a hroby s kruhovými žlábkami. Stejně jako v minulých letech byla naše pozornost zaměřena na vybrané regiony okresů Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Prostějov, Uherské Hradiště, Vyškov a Znojmo. Ke snímkování a průzkumu bylo použito letounu Z-43 brněnského Aeroklubu a v průběhu let 1990-1991 jsme uskutečnili z letiště Brno-Černovice 28 vzletů v celkové délce 45 letových hodin. K fotodokumentaci byl použit černobílý negativní materiál ORWO NP 22 formátu 6x6 a barevný diapozitivní kinofilm příp. formát 6x6 značky Kodak a Fuji.

V období únor-březen a říjen a prosinec jsme především sledovali půdní příznaky archeologických objektů na poraných polích. V měsících květnu až červenci jsme se pak zaměřili na projevy vegetačních změn nad objekty zejména v porostech obilí a kukuřice. Na podkladě charakteristických tvarů a velikosti sledovaných příznaků je předběžně interpretujeme jako sídlištní objekty (chaty, půdorysy křivých staveb, sídlištní jámy a hliníky), dále jako ojedinělé hroby s kruhovými žlábkami případně pohřebiště, a také jako příkopy vymezující areály různých velikostí a půdorysů. Pro interpretaci sledovaných jevů a pro chronologické zařazení případných archeologických objektů má velký význam jejich ověřování v terénu, buď formou menších zjišťovacích výzkumů nebo alespoň povrchovým sběrem. Tomu ovšem musí předcházet pokud možná okamžitá lokalizace zjištěných skutečností v terénu a jejich geodetické zaměření. Teprve pak jsou vytvořeny dobré výchozí podmínky k dalšímu zkoumání. V průběhu let 1990-1991 bylo leteckou prospekci detekováno a následným výzkumem verifikováno několik nových sídlišť, hrobů s kruhovými žlábkami a fortifikací, jež můžeme datovat do různých období pravěku, časné doby dějinné a také do středověku.

Letecký průzkum v roce 1990 přinesl následující nové informace o archeologických terénních památkách. Sídliště z různých časových období byla zjištěna na katastrech obcí Kovalovice - provedeno pozemní ověření (BÁLEK-ČIŽMÁŘ-ŠEDO 1993), Přísnovice - ve vegetaci půdorys chat a objektů a Šlapanice - orbou narušených pět objektů vše na okr. Brno-venkov. Dále ve Vranovicích byl zjištěn větší počet nepravidelných objektů a v Horních Věstonicích v porostu obilí půdorys dlouhého domu tvořeného obvodovými žlaby se stopami po asi šesti křivých jamkách v delší ose, přibližné rozměry jsou 25x4 m, obě obce leží na okrese Břeclav. Půdorys obdélných chat různých velikostí se projevovaly v porostech obilí v Miloticích, Místříně, Vacenovicích a Vracově, kde byla jejich přítomnost doložena výzkumem a povrchovým sběrem a náleží do latěnu (BÁLEK-ČIŽMÁŘ 1993) (vše na Hodonínsku). Na okrese Znojmo u obcí Tvořihráz a Žerotice byly ve vegetaci zachyceny nepravidelné sídlištní objekty.

Jako vegetační příznaky v porostech obilí se velmi zřetelně rýsovaly kruhové útvary s objektem umístěným ve středu, které na základě charakteristického tvaru a velikosti interpretujeme jako hroby s kruhovými žlábkami. V počtu tří byly pozorovány u Přísnotic okr. Brno-venkov, jeden s výrazným čtvercovým objektem uprostřed u Skoronice okr. Hodonín (tab. 24; v jeho těsné blízkosti je skupina asi dvaceti shodně orientovaných obdélných útvarů snad pohřebiště?) a další tři kruhové útvary s centrálními objekty u Tvořihráze okr. Znojmo. Zjišťovací výzkum v letech 1990 a 1991 prokázal přítomnost hrobů náležejících kultuře se zvoncovitými poháry (BÁLEK-DVOŘÁK-KOVÁRNÍK 1993).

Projevy příkopů, jež vymezovaly opevněné areály, byly objeveny na katastru obce Šumice okr. Znojmo. Jde o dva útvary ležící na jednom poli, které se ovšem navzájem lišily jak tvarem tak i chronologicky. Asi 2,5 km JV od obce se v okolí kóty 217 rýsoval v porostu obilí dvojitý, přibližně kruhový útvar o vnějším průměru cca 120 m. Dva příkopy prokázané zjišťovacím výzkumem náleží do starší doby bronzové věteřovské skupině (BÁLEK 1991). Druhý útvar tvořený rovněž dvojitou linií přibližně obdélného tvaru o rozměrech 170 x 220 m se nachází asi 500 m západně od prvního objektu. Přítomnost dvojice příkopů byla doložena výzkumem a lze je datovat do 1. pol. 15. stol. Podle J. Ungera jde o vojenský tábor z dob husitských válek (BÁLEK-UNGER 1993). U Čejče okr. Hodonín (tab. 24:2) na vrchu Špidlák byl ve vegetaci sledován projev fortifikačního systému tvořeného zřejmě vícenásobnými paralelními příkopy přibližně oválného tvaru. Na podzim se po orbě podařilo nejvýraznější útvar lokalizovat a zaměřit. Malá sonda položená v místech jeho průběhu sice prokázala přítomnost příkopu, ale nepodařilo se získat průkazný materiál k jeho datování. Pouze povrchovým sběrem získané keramické zlomky nádoby je možné zařadit jen jako pravěké. Vzhledem k výhodné strategické poloze na výrazném kopci a na základě informací z povrchového průzkumu se dá předpokládat, že jde pravděpodobně o pravěké opevněné výšinné sídliště. Dvě přímé linie svírající přibližně pravý úhel byly v porostu obilí zachyceny v blízkosti potoka Trkmanky v trati Zelnice na katastru obce Kobylí okr. Břeclav. Jde s největší pravděpodobností o projev objektu zahloubeného do podloží (příkopu?), avšak otázka interpretace, významu i jeho stáří zůstává bez dalšího průzkumu nezodpovězena.

Na katastru Starého Města okr. Uherské Hradiště asi 2 km JZ od intravilánu obce a 200 m Z od řeky Moravy se na poli s pšenicí rýsoval čtvercový útvar (50x50 m) se zaoblenými rohy, tvořený cca 1 m širokým pruhem s výrazně řídkým porostem. Uvedený jev byl potvrzen i následným pozemním průzkumem a celý útvar byl zaměřen. Zjišťovací výzkum se uskutečnil po žních. Dvě sondy (4,5x1,0 m a 3,0x0,5 m) položené kolmo ke dvěma přilehlým stranám čtverce nepřinesly žádný doklad, který by vysvětloval příčinu sledovaného jevu. Ve větší sondě byly sice zjištěny dva neolitické objekty kultury s lineární keramikou, které však zcela bezpečně s uvedeným příznakem nesouvisely. I přes dosavadní negativní výsledek pozemního ověření by bylo vhodné tuto lokalitu v dalších letech nadále při leteckém průzkumu sledovat.

Ověření výsledků leteckého snímkování z roku 1989 proběhlo ve Vlasaticích okr. Břeclav, kde v trati Malé vinohrady v okolí kóty 212 byl zjištěn kruhový útvar (BÁLEK 1993). V jarních měsících roku 1990 byla zájmová plocha geofyzikálně proměřena (HAŠEK 1990). Geofyzikální metodou prokázaná přítomnost přibližně kruhové magnetické anomálie a vnějším průměrem 110-120 m široké 4-6 m se stala podkladem pro umístění sondy v srpnu 1990. Sonda o rozměrech 10,0x1,9 m položená kolmo k předpokládanému průběhu objektu prořezala příkop na úrovni podloží široký 4,5 m se šikmými stěnami a rovným dnem o šířce 2 m. Dno dosahovalo hloubky 2 m od současného povrchu. Z tmavé výplně příkopu pochází pouze jeden atypický zlomek keramiky, který lze datovat jen rámcově jako pravěký. Z geofyzikálního měření dále vyplývá, že byl příkop na pěti místech přerušen, což mohou být místa případných vstupů do areálu. Jeho umístění na nejvyšším místě výrazného návrší, stejně jako typická tmavá výplň i tvar profilu, jsou i přes absenci průkazného archeologického materiálu, dokladem výšinného pravěkého opevnění.

V roce 1991 v období příhodných porostových příznaků (červen-červenec) a na podzim (říjen a prosinec) byly z letadla detekovány následující útvary. Na okrese Brno-město v Chrlicích na poli s ovsem v sousedství obilného síla byly patrné tři kruhové útvary a pět obdélných, které signalizovaly přítomnost sídlištních jam a polozemnic. Dále na katastru Brno-Dvorská na okraji vesnice se v obilí rýsovaly půdorysy pravděpodobně sídlištních objektů různých tvarů a velikostí. Na sídlištní areál tvořený chatami a objekty včetně oválného ohrazení upozornil M. Minařík na katastru obce Rajhradice okr. Brno-venkov. Z letadla bylo možné v obilí rozeznat 15 obdélných objektů. Zjišťovací výzkum jednoho z nich prokázal přítomnost chaty z doby stěhování národů (BÁLEK-GEISLER-ŠEDO 1993). Další sídliště pak bylo zachyceno u téže obce v sousedství areálu ZD. Zde jsme vysledovali v porostu dobře patrný obdélný půdorys většího domu tvořený obvodovými žlaby (kůl. jamkami?) se středovými kůlovými jamkami v podélné ose. Jeho rozměry lze pouze odhadnout na 15-20 m krát 4-5 m. V blízkém okolí stavby se nacházely obdélné půdorysy ca 4x5 m (chaty) a nepravidelné útvary asi sídlištní jámy; vše je doposud terénním průzkumem neověřeno. V Žatčanech okr. Brno-venkov rovněž ve vegetaci se rýsovala skupina obdélných útvarů přibližně stejně orientovaných, které svými rozměry odpovídají chatám. Sídliště se nachází nedaleko řeky Litavy. Na

Znojensku na hranicích katastrů Pravic a Šanova byla na rozlehlém území asi 250x200 m zjištěna velká kumulace sídlištních objektů, projevujících se výraznými vegetačními příznaky. V měsíci říjnu po orbě byly na Prostějovsku pozorovány polohy se sídlištními objekty na katastrech obcí Seloutky (dvě lokality), Určice a Vranovice. Povrchovým průzkumem se je podařilo datovat do různých období pravěku (BÁLEK-ŠMÍD 1993). Při posledním letu počátkem prosince byly zjištěny skupiny objektů v Hodějčicích, Bohdalicích-Kozlanech a Vážanech n/Lit. na Vyškovsku a u Brumovic a Krumvíře okr. Břeclav. Kumulace většího počtu orbou narušených objektů byla objevena na katastru Viničných Šumic okr. Brno-venkov. Na jižním svahu, který leží severně od Kovalovického potoka a silnice z Viničných Šumic do Rousínova se podařilo následným povrchovým průzkumem lokalizovat a zaměřit 52 objektů náležejících velatické kultuře.

Útvary, které interpretujeme jako hroby s kruhovými žlábkem, se porostovými příznaky projevovaly v počtu pěti při západní hranici katastrálního území Kobylnic okr. Brno-venkov. Jeden hrob s kruhovým žlábkem byl pak zjištěn na okraji obce Přibice a další u Šakvic vše na Břeclavsku. Skupinu 20 až 30 menších stejně orientovaných obdélných útvarů bylo možné sledovat na mírném návrší nedaleko silnice Brno-Mikulov a křižovatky do Ivaně na katastru Pasohlávek okr. Břeclav. Jde možná o projev blíže doposud nedatovaného pohřebiště.

Odlíšným zbarvením obilí se projevoval kruhový útvar tvořený pruhem asi 4 m širokým a průměru cca 40 m, který se nachází na šterkopískovém návrší východně od Božic okr. Znojmo. Mohlo by jít o projev pravděpodobně příkopu, ovšem skutečnou příčinu tohoto jevu může objasnit pouze terénní výzkum.

V druhé polovině června při společném letu s J. Kovárníkem byly v trati Na pískách k. ú. Mušov okr. Břeclav zjištěny pravděpodobně tři útvary tvořené přímými liniemi, které se obloukem lomily a vytvářely obdélné či lichoběžníkové případně čtvercové obrazce. Při dalším, již samostatném letu byl v Přibicích okr. Břeclav v trati Vinohrady pozorován obdobný útvar lichoběžníkového půdorysu. Na obou lokalitách jde o projevy příkopů s největší pravděpodobností římských pochodových táborů (BÁLEK-DROBERJAR-ŠEDO 1993).

Další formou, jak lze získávat informace o výskytu zejména rozsáhlých archeologických objektů např. fortifikací, je studium a interpretace leteckých měřických snímků. Na zvětšeninách těchto snímků se podařilo rozlišit projev dvojitého přibližně kruhového příkopu JZ od Dolních Bojanovic okr. Hodonín. Při pozemním průzkumu byla jeho přítomnost prokázána. Lokalita leží na protáhlém návrší, průměr vnějšího příkopu je cca 120 m a vnitřního asi 70 m, šířka 5-6 m. Povrchovým sběrem nebyl získán žádný archeologický materiál. Na snímku zachycujícím území s římskou vojenskou stanicí v poloze Hradisko na katastru Mušova byly na východním svahu patrné dvě tmavší souběžné linie, které jsou zřejmě projevem příkopů náležejících fortifikačnímu systému této lokality.

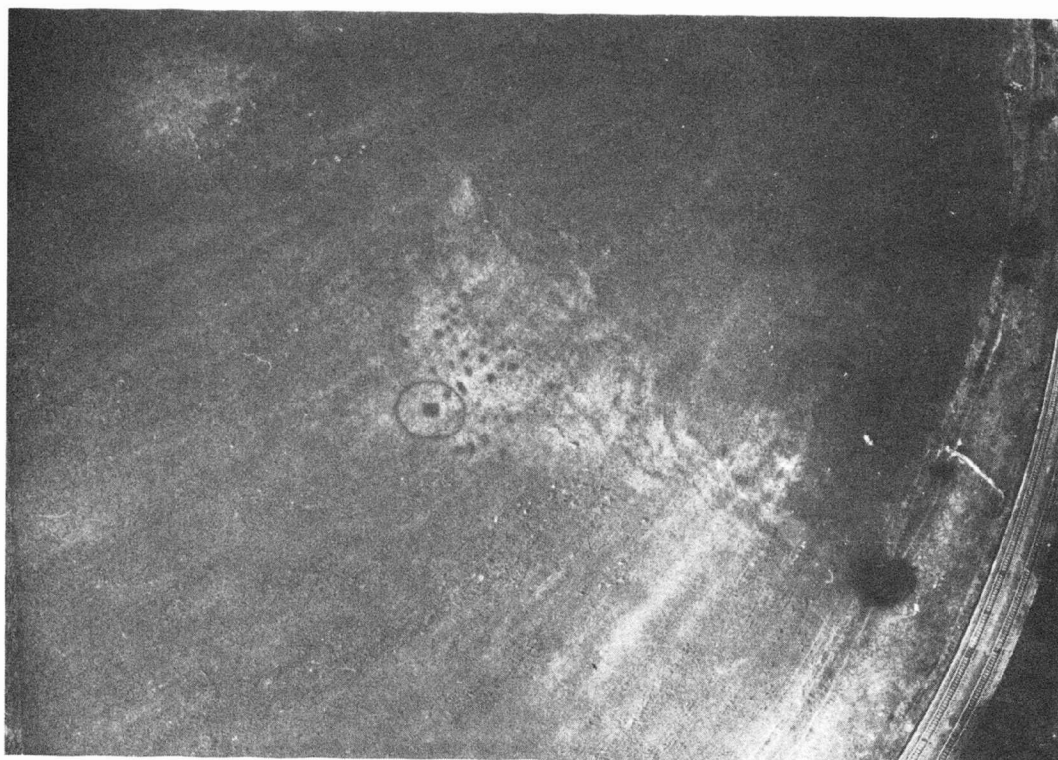
Literatura

- BÁLEK, M. 1991: Dvojité kruhové příkop věteřovské skupiny u Šumic, okr. Znojmo, Arch. rozhledy 43, 247-252.
- BÁLEK, M. 1993: Výsledky leteckého snímkování na Moravě v roce 1989, Přehled výzkumů 1989, 132-135.
- BÁLEK, M.-ČIŽMÁŘ, M. 1993: Laténské sídliště u Vracova, okr. Hodonín, Přehled výzkumů 1990,
- BÁLEK, M.-ČIŽMÁŘ, M.-ŠEDO, O. 1993: Zjišťovací výzkum u Kovalovic okr. Brno-venkov, Přehled výzkumů 1990, 111-112.
- BÁLEK, M.-DROBERJAR, E.-ŠEDO, O. 1993: Die Entdeckung von römischen Marschlagern bei Mušov und Přibilice (Bez. Břeclav). Přehled výzkumů 1991, 61-64.
- BÁLEK, M.-DVOŘÁK, P.-KOVÁRNÍK, J. 1993: Hroby kultury se zvoncovitými poháry u Tvořihráze, okr. Znojmo. Přehled výzkumů 1991, 50-51.
- BÁLEK, M.-GEISLER, M. - ŠEDO, O. 1993: Sídlíště z doby stěhování národů v Rajhradcích, okr. Brno-venkov. Přehled výzkumů 1991, 67-68.
- BÁLEK, M.-ŠMÍD, M. 1993: Kruhový areál u Dětkovic, okr. Prostějov a výsledky leteckého průzkumu na Prostějovsku. Přehled výzkumů 1991, 99.
- BÁLEK, M.-UNGER, J. 1993: Vojenský tábor z dob husitských válek u Šumic, okr. Znojmo. Vlastivědný věstník moravský, 3-17.

Die Ergebnisse der Luftbildprospektion in Mähren in den Jahren 1990 bis 1991. Die Luftprospektion Südmährens, die als Aufgabe das Aufsuchen und die Fotodokumentation von archäologischen Terrainhinterlassenschaften inne hatte, konzentrierte sich vor allem auf ausgesuchte Gebiete der Bezirke Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Prostějov, Uherské Hradiště und Znojmo. Während der Jahre 1990 bis 1991 realisierten wir mit dem Flugzeug Z-43 des Aeroklubs Brno 28 Aufstiege in einer Gesamtdauer von 45 Flugstunden.

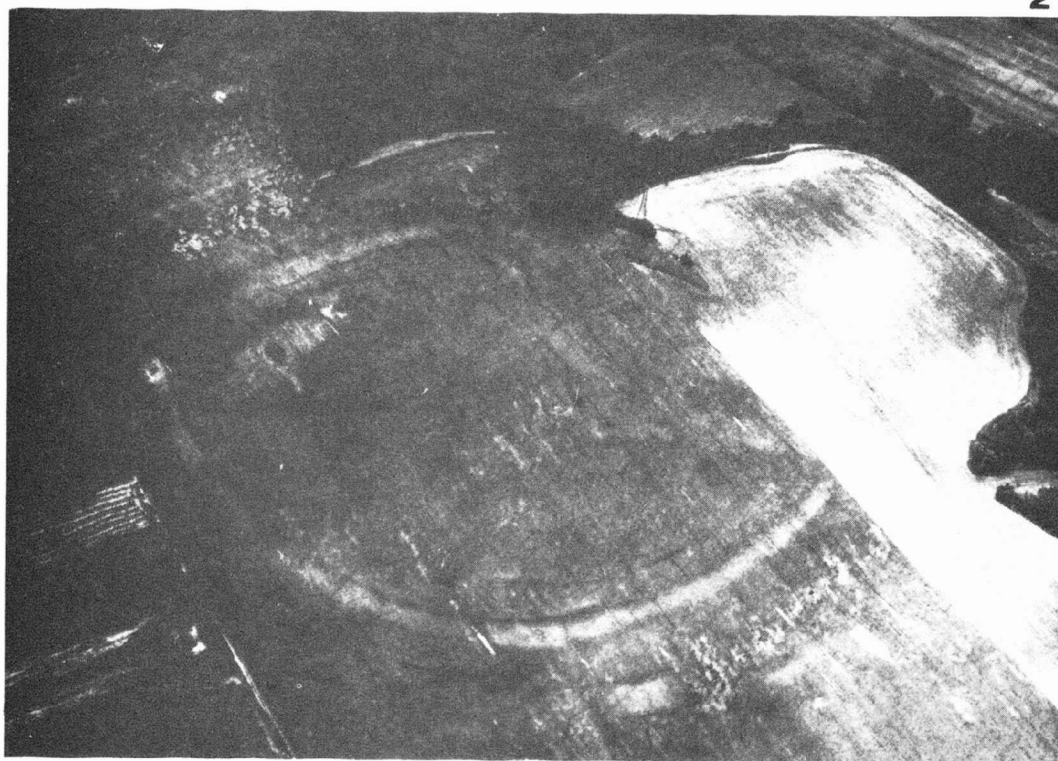
Im Jahre 1990 wurden in den Monaten Februar-März und Mai-Juli entweder auf den umgeackerten Feldern oder in der Vegetation Andeutungen von Siedlungsobjekten, eventuell Grundrisse von Wohnbauten, ferner Gräber mit Kreisgräbchen und auch große befestigte Areale entdeckt, die mit Gräben umgeben waren. Siedlungen aus verschiedenen urgeschichtlichen Abschnitten und der Vorgeschichte stellte man (in zwei Fällen durch eine Feststellungsgrabung belegt) auf den Katastern der Gemeinden Kovalovice (BÁLEK-ČIŽMÁŘ-ŠEDO 1993), Přísnotice und Šlapanice im Bez. Brno-venkov, weiter Vranovice und Horní Věstonice (Grundriß eines Langhauses mit Umlaufgräbchen und zentralen Pfosten) Bez. Břeclav und in Milotice, Mistřín, Vacenovice und Vracov (BÁLEK-ČIŽMÁŘ 1993) im Hodoníner Raum, als auch in Žerotice, Bez. Znojmo fest. In der Vegetation äußerten sich Gräber mit Kreisgräbchen drei an der Zahl bei Přísnotice, Bez. Brno-venkov, eines bei Skoronice, Bez. Hodonín und weitere drei bei Tvořihráz, Bez. Znojmo, wo ihre Anwesenheit die Grabung in den Jahren 1990 und 1991 belegte - es handelt sich um Gräber des Volkes der Glockenbecherkultur (BÁLEK-DVOŘÁK-KOVÁRNÍK 1993). Andeutungen von Gräben, welche befestigte Areale begrenzten wurden am Kataster der Gemeinde Šumice, Bez. Znojmo festgestellt und zwar ein doppelter ungefähr kreisförmiger Graben der Věteřover Gruppe (beglaubigt durch Grabung) im Durchmesser von ca. 120 m (BÁLEK 1991) und eine doppelte rechteckige Befestigung, ebenfalls von Gräben im Ausmaße von 170 x 200 m gebildet, aus dem Beginn des 15. Jh. (BÁLEK-UNGER 1993). Bei Čejč, Bez. Hodonín in der Flur Špidlák verfolgten wir eine aus mehrfachen Gräben bestehende ovalförmige Fortifikation. Die Anwesenheit eines Grabens beglaubigte seine Grabung. Zwei direkte ungefähr den rechten Winkel einschließenden Linien wurden in der Aue des Baches Trkmanka bei der Gemeinde Kobylí, Bez. Břeclav erfaßt - vermutlich handelt es sich um einen Graben.

Im Jahre 1991 gewannen wir während der Monate Juni-Juli, Oktober und Dezember neue Informationen über das Vorkommen von Siedlungsarealen in den Katastern der Gemeinden Brno-Chrlice und Brno-Dvorská, Bez. Brno-město. Im Bez. Brno-venkov in Rajhradice zwei Lokalitäten (BÁLEK-GEISLER-ŠEDO 1993) und je eine in Žatčany und Viničné Šumice, ferner im Prostějover Raum in Seloutky zwei Lokalitäten, in Určice und Vranovice (BÁLEK-ŠMÍD 1993), im Vyškovter Raum in Hodějice und Bohdalice - Kozlany, im Bezirk Břeclav bei Brumovice und Krumvíř und im Znojmoer Raum bei Hevlín und Pravice. Gräber mit Kreisgräben wurden aufgrund der unterschiedlichen Vegetationsverfärbung in Kobylnice (insgesamt fünf Gräber), Bez. Brno-venkov, zu je einem Grab in Přibice und Šakvice, beide Bez. Břeclav, festgestellt. Am Kataster der Gemeinde Pásohlávky bei der Staatsstrasse Mikulov-Brno ist ein Gräberfeld mit 20 bis 30 Gräbern entdeckt worden. Das 3-4 m breite Gebilde im Durchmesser von ca. 40 m auf einer kleinen Anhöhe bei Božice, Bez. Znojmo, interpretieren wir als einen Graben. Zu bedeutenden Entdeckungen gehört die Feststellung von drei vermutlich Marschlagern aus der römischen Kaiserzeit bei Mušov in der Flur Na pískách und eines bei Přibice in der Flur Vinohrady, alles Bez. Břeclav (BÁLEK-DROBERJAR-ŠEDO 1993). Die Interpretation der Luftvermessungsbilder brachte einen doppelten Graben von unregelmäßiger Kreisform bei Dol. Bojanovice, Bez. Hodonín und den Teil von zwei parallelen Linien am Osthang in der Lage Hradisko bei Mušov, Bez. Břeclav - vermutlich Gräben, die zu der römischen Militärstation gehören.

1

2

Tab. 24. Letecké snímky. 1 Skoronice (okr. Hodonín). Čtvercový hrob s kruhovým žlábkem se skupinou obdélných útvarů (hrobů ?). 2 Čejč (okr. Hodonín). Průběh příkopů projevujících se ve vegetaci na vrchu Špidlák.

Bálek, Výsledky...str. 95

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1991

<i>Vydává:</i>	Archeologický ústav Akademie věd ČR Brno Královopolská 147
<i>Odpovědný redaktor:</i>	Dr. Jaroslav Tejral
<i>Redakce:</i>	Dr. Eduard Droberjar (vedoucí redaktor) Dr. Lumír Poláček, Dagmar Vorlíčková
<i>Překlady:</i>	Dr. R. Tichý, E. Tichá
<i>Kresby:</i>	A. Krechlerová a autoři příspěvků
<i>Na titulním listě:</i>	germánská miska ze 2. stol. z Dubňan
<i>Tisk:</i>	Tiskárna Gloria, Rosice u Brna
<i>Evidenční číslo:</i>	ÚVTEI-73332
<i>Vydáno jako rukopis:</i>	450 kusů